

Kako ugoditi sustav? Iskustva Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek u primjeni CROLIST-a: od marginalizacije do afirmacije

Katalenac, Dragutin

Source / Izvornik: **Knjižničarstvo : glasnik Društva bibliotekara Slavonije i Baranje, 1997, 1, 52 - 65**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:206:791439>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[RGISKO - Repository of the City and University Library Osijek](#)

KAKO UGODITI SUSTAV?
Iskustva Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek
u primjeni CROLIST-a:
od marginalizacije do afirmacije

Sažetak

Na primjeru kompjutorizacije Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek i primjene programa za knjižnično poslovanje CROLIST razmatra se problematika informatizacije knjižnica tzv. druge razine u sklopu integralnog informacijskog sustava knjižnica, koje kao sudionici u izgradnji jedinstvenog sustava zauzimaju mjesto lokalnih, regionalnih, sveučilišnih i sličnih čvorišta, odnosno koordinatora, tj. sudionika s posebnim dodatnim funkcijama i zadacima. Sustav je zasnovan na principima otvorenosti, međuzavisnosti, decentralizacije, distribuiranim sustavima i distribuiranim bazama podataka.

Pitanja kompjutorizacije ovih knjižnica razmatraju se u odnosu na kompleksnost i višestrukost njihovih tradicionalnih, postojećih funkcija i zadataka u stručnom (usp. knjižnice dvojnih funkcija) i upravnom (usp. funkcije matičnosti) okruženju. Posebice se razmatra mjesto i uloga ovih knjižnica u izradi projekta integralnog informacijskog sustava (od faze strateških odluka do faze produkcije i primjene). U pristupu problemima razvoja i kompjutorizacije svaka pojedina knjižnica mora dosljedno primjenjivati principe utvrđene na nacionalnoj razini.

Daje se kritički prikaz načina i puta uključivanja knjižnica u pojedinim fazama izrade i razvoja projekta od zapostavljanja i isključivanja u ranijim fazama (namjesto sudionika, knjižnice su bile objekti sustava) do afirmacije i aktivnog uključivanja.

Ukazuje se na probleme nastale kao posljedica izabrane strategije i probleme koji proizlaze iz različitosti bibliotečnih praksi, različitih potreba i zahtjeva pojedinih tipova knjižnica različitog stupnja razvijenosti, te različitog položaja koji sada utječu na efikasnost i funkcioniranje čitavog sustava.

Naglašava se potreba hitnog otklanjanja ovakvih probleme i potreba stvaranja trajnih mehanizama njihovog sprečavanja, tj. stvaranje stručne savjetodavne skupine sastavljene od predstavnika različitih tipova knjižnica i različitih bibliotečnih praksi.

UVOD

Uloga i značaj primjene kompjutera u knjižnicama nije samo u efikasnijem i djelotvornijem obavljanju poslova unutar knjižničkog poslovanja, niti u omogućavanju razvoja niza novih mogućnosti, poslova, zadataka i službi u okviru pretraživanja informacija. Kompjutor je, kao nijedan tehnički izum do sada utjecao na promjenu globalne slike o temeljnim ulogama i zadaćama knjižnica u svijetu.

Prije četiri i pol stoljeća glasoviti bibliograf Conrad Gessner je u svom djelu BIBLIOTHECA UNIVERSALIS istakao da se temeljna uloga knjižnica sastoji s jedne strane u pohranjivanju i čuvanju knjiga na neograničeno dug period, a s druge strane u osiguravanju uvjeta njihove neposredne, trenutačne dostupnosti svakom korisniku, izražavajući na taj način temeljne postavke koncepta UNIVERZALNE KNJIŽNICE kao utopijskog projekta tisuća generacija bibliotekara prije njega.

Ideja univerzalne knjižnice uključuje u sebi, dakle, ideal sveobuhvatne dostupnosti

informacijama bez ograničavanja i isključivanja zasnovanog na kulturi, jeziku, politici, ekonomiji i tehnologiji i ideju očuvanja jedinstvenosti pojedinačnih zbirki knjiga.

Pojavom i primjenom kompjutera u knjižnicama, stvaranjem bibliografskih i drugih baza podataka, izgradnjom kompjutoriziranih knjižničnih sustava i njihovim međusobnim povezivanjem i umrežavanjem, stvorene su tehničko-tehnološke pretpostavke za oživotvorenje ovog projekta.

Univerzalna knjižnica, čijem smo stvaranju svjedoci i sve više i aktivni sudionici ujedinijuje najbolje tradicije klasičnog bibliotekarstva zasnovanog na knjizi, tj. pisanoj i tiskanoj riječi sa suvremenim mogućnostima elektroničke knjižnice (tzv. virtual library); ona je istodobno i globalna (po dostupnosti informacijama) i lokalna (po pohranjenoj građi).

Uključivanje svake pojedine knjižnice u ovaj globalni projekt stvaranja svjetskog knjižnično informacijskog sustava započinje njenom vlastitom kompjutorizacijom.

DEFINIRANJE PROBLEMA

Namjera je ovog rada ukazati na primjeru dosadašnje kompjutorizacije Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek na otvorena pitanja, probleme i poteškoće s kojima se na putu kompjutorizacije vlastitog knjižničnog poslovanja susreću one knjižnice, koje pitanja vlastite kompjutorizacije nisu rješavale ni razvijanjem, odnosno projektiranjem i izgradnjom vlastitih softwarskih rješenja, niti kupovinom već razvijenog i testiranog programskog paketa domaće ili strane provenijencije, nego prihvatanjem ponuđenog (nametnutog !?) programa u sklopu tzv. nacionalnog projekta informatizacije, tj. pod izgovorom i/ili motivom kompjutorizacije knjižnično informacijskog sustava u cjelini.

Radi se ujedno i o pitanjima i problemima kompjutorizacije knjižnica koje u izgradnji jedinstvenog sustava zauzimaju mjesta lokalnih/ regionalnih i si. čvorišta, odnosno koordinatora, tj. sudionika s posebnim, dodatnim funkcijama i zadacima u sklopu sustava kao cjeline.

Razmatrajući probleme kompjutorizacije jedne knjižnice i uspostavljajući ga kao paradigmatički primjer u radu se ukazuje na posljedice zapostavljanja i isključivanja ovih knjižnica naročito u ranim fazama izrade projekta, te kritički osvrće na uočene posljedice: probleme nastale kao posljedica izabrane strategije, propuste vezane uz razvoj pojedinih programskih rješenja koji se temelje na različitosti knjižničnih praksa, različitosti potreba i zahtjeva pojedinih (tipova) knjižnica, različitom stupnju razvijenosti, različitom položaju u okruženju, poteškoće vezane uz primjenu pojedinih rješenja, kao i uz djelovanje sustava u cjelini i dr.

Rad zagovara dosljednu primjenu nacionalne točke gledišta u pristupima problemu kompjutorizacije i razvoja svake pojedine knjižnice kao dijela sustava bez obzira na mjesto i hijerarhijski značaj koji ona zauzima, a u skladu s načelom da nijedna knjižnica nije otok.

Kritičkom analizom uključivanja, odnosno isključivanja knjižnice u pojedinim fazama planiranja i izvođenja nacionalnog programa kao programske osnovice kompjutorizacije knjižnice i problema koji su se pojavili kao posljedica ovakvog odnosa, kako u sukobu nametnutih rješenja i vlastite knjižnične prakse, tako i u okviru efikasnog razvijanja čitavog sustava, želi se projektantima, planerima i izvođačima projekta prenijeti iskustva koja će im pomoći u rješavanju uočenih problema i koja će doprinijeti uspostavljanju sustava.

Osnovni okvir rada čini ocjena procesa kompjutorizacije Knjižnice u sklopu 4 stupnja primjene nove tehnologije/ kompjutera u knjižnicama:

- 1. faza - kompjutor se koristi za efikasnije i brže obavljanje postojećih zadataka tradicionalnog knjižničnog poslovanja i njegova primjena ne zadire dublje u ukupnost djelovanja knjižnice;
- 2. faza - pojava novih poslova i službi nastalih na temelju primjene nove tehnologije;

- razvoj novog načina rada i nove organizacije poslovanja;
- 3. faza - promjena ukupnog načina djelovanja, razmišljanja s ciljem prilagođavanja zahtjevima nove tehnologije;
 - 4. faza - društvene posljedice primjene nove tehnologije stvaraju novu (knjižničnu) kulturu.

U odnosu na navedene stupnjeve Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, kao i većina drugih knjižnica u Republici Hrvatskoj, još uvijek nisu ispunile sve zahtjeve 1. faze (tek djelomična kompjutorizacija pojedinih funkcija poslovanja).

CROLIST I NJEGOVI KORISNICI

Prihvatanju kompjutorskog paketa za knjižnično poslovanje CROLIST kao programskoj osnovi kompjutorizacije Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek prethodilo je kratkotrajno iskustvo s programom MICRO/ISIS ver. 1.0 instaliranim na 1 PC XT arhitekture, pri čemu po svojim osnovnim karakteristikama ni navedena oprema nije predstavljala odgovarajuću hardware-sku osnovicu budućeg kompjutorskog sustava Knjižnice, niti je ponuđeno software-sko rješenje, iako izrađeno uz poštivanje UNIMARC standarda, zadovoljavalo osnovne potrebe i zahtjeve knjižnične prakse Knjižnice, množine njenih funkcija i zadataka kao središnje javne/ narodne knjižnice Grada Osijeka i čitave Slavonije i Baranje i središnje sveučilišne i znanstvene knjižnice Sveučilišta Josipa Juraja Strossmayera u Osijeku s jedne strane, te osnovnih pretpostavki projekta nacionalnog knjižnično-informacijskog sustava (ograničenja su se zasnivala u suštini u sljedećem: program je obuhvaćao samo jedan segment knjižničnog poslovanja - katalogizaciju i pretraživanje s mogućnošću ispisa; radilo se o jednokorisničkom programskom paketu bez mogućnosti rada u mreži). Zbog navedenih ograničenja uloga programa je bila prvenstveno edukativna - privikavanje na strojni način rada, upoznavanje s mogućnostima nove tehnologije. Stvorene su i prve i značajne baze podataka (baza podataka o magistrarskim radovima i doktorskim disertacijama obranjenim na Sveučilištu u Osijeku - baza koja će dugo čekati svoju konverziju u CROLIST bazu, da bi na kraju cjelokupna građa nanovo obrađena).

Prihvatanje i primjena CROLIST-a, te stvaranje prvih iskustava, ali i otkrivanje ograničenja, nedostataka, neprimjerenosti i drugih negativnosti vezanih uz primjenu ovog programskog paketa započelo je u Knjižnici 1988./89. god. nabavom novog PC 286, instalacijom 1 verzije programa (tada pod nazivom ORACLE), da bi svoje stvarno ostvarenje doživjelo tek nabavkom UNIX servera, stvaranjem prve lokalne mreže Knjižnice s 8 terminala / radnih stanica i instalacijom nove mrežne UNIX verzije (1993./94. god.).

Kako je, kao što je već ranije naglašeno, kompjutorizacija Knjižnice postavljena kao sastavni dio cjelovitog projekta kompjutorizacije knjižnično- informacijskog sustava RH u cjelini s CROLIST-om kao programskom osnovicom, potrebno je izložiti osnovna polazišta, ciljeve i zadatke ovog projekta, kako bi se moglo utvrditi mjesto i uloga, te suodnos Knjižnice i sustava u cjelini, a naročito (su)odnosa autora programa (NSK Zagreb i tvrtka "3A") i Knjižnice. Veliki dio navedenih programskih opredjeljenja, ciljeva i zadataka ostao je nažalost do dana današnjeg nerealiziranim.

Projekt CROLIST započeo je s dvostrukom namjerom:

- s jedne strane on je trebao odgovoriti na zahtjeve kompjutorizacije funkcija, tj. poslovanja Nacionalne i sveučilišne knjižnice, naročito u odnosu na njene osnovne, tradicionalne funkcije (stvaranje nacionalne bibliografije);

- s druge strane autori su rano počeli zastupati tezu da CROLIST treba vršiti ulogu osnovice kompjutorizacije cjelokupnog knjižnično-informacijskog sustava države, tj. zadovoljiti zahtjeve i potrebe različitih tipova knjižnica iskazujući prilagodljivost i upotrebljivost u okruženju različitih knjižničnih praksi.

Projektiranje CROLIST-a podrazumijevalo je, stoga, u svojim najranijim počecima temeljito posjedovanje nekoliko vrsta znanja od kojih su najvažniji:

- znanje razumijevanja procesa knjižničnog poslovanja, znanje o skupu standardiziranih i normiranih činjenica, podataka i postupaka koje čine korpus knjižnične teorije i prakse (standardi, pravilnici, preporuke i druge norme i stručna uputstva);
- znanje posredovanja, povezivanja, sporazumijevanja kako između pojedinih procesa, tako i između različitih subjekata (tzv. sintaksa i semantika komunikacijskog jezika), pri čemu se nijedan od navedenih korpusa znanja nije mogao ograničavati samo na iskustva NSK. Nažalost, upravo za ovu situaciju - ograničavanje na iskustva NSK i kreiranje programa za potrebe NSK - prihvatili su autori kao temeljno opredjeljenje od samih početaka, pa tijekom većine razvojnog procesa.

Strateška usmjerenja CROLIST-a u odnosu na izgradnju i razvoj knjižnično-informacijskog sustava zasnivala su se na opredjeljenjima izgradnje decentraliziranog sustava s distribuiranom obradom, distribuiranim bazama podataka, jakim sustavom normativnih datoteka i authority baza, ali i decentraliziranim upravljanjem, sustava otvorenog prema okolini, informacijskim izvorima i sadržajima. Sustav je, dakle, planiran kao maksimalno otvoreni, fleksibilni i prilagodljivi sustav naročito u odnosu na lokalne potreba i funkcije. Navedene programske mogućnosti i opredjeljenja, iako i nadalje potencijalno (u smislu osnovne strukture i izvodljivost) postoje, nisu nikada i stvarno realizirane.

Temelje projekta u dijelu uspostave jedinstvenog knjižnično-informacijskog sustava trebali su osigurati sljedeći preduvjeti:

1. POSTOJEĆA INFRASTRUKTURA - koju su sačinjavale knjižnice i njihovi resursi (knjižni fondovi, katalozi, oprema, kadrovi i djelatnost) i međusobni odnosi u sklopu (jedinstvene?) mreže. Mora se ipak naglasiti da knjižnični sustav Republike Hrvatske, kao čvrsto strukturirana cjelina s jasno određenim položajem, funkcijom i zadacima svakog pojedinog entiteta-knjižnice unutar sustava, te definiranim temeljnim funkcijama i zadacima sustava u cjelini, ne postoji. Postojeća mreža knjižnica zasniva se više na formalnom povezivanju knjižnica na temelju njihovih UPRAVNIH funkcija (npr. funkcija matičnosti), a ne na temelju STRUKE. Uočljivo je bilo odsustvo planskog pristupa izgradnji mreže, osim u pojedinim segmentima (npr. sustav prirodnih znanosti, biomedicine i počeci na području tehnike). Funkcije i zadaci koje bi trebale obavljati pojedine knjižnice, naročito one s ulogom čvorišta ili koordinatora nisu bile jasno naznačene ili prenesene, već su se samo podrazumijevale. Posljedica ovakvog pristupa su problemi u radu knjižnica i mreže u cjelini karakteristični za samoformirajuće sustave: odsustvo koordinacije, nedostatak informacija o zbivanjima u sustavu, neplanski razvoj, slaba iskorištenost postojećih resursa i dr.
2. NACIONALNA STRATEGIJA RAZVOJA - tj. planiranje razvoja svih resursa s ciljem uspostavljanja jedinstvenog knjižnično-informacijskog sustava i njihovo usaglašavanje, kako sa zahtjevima budućeg sustava, tako i s mogućnostima društva; planiranje kompjutorizacije svake knjižnice kao dijela jedinstvenog sustava (Nacionalna strategija kao planska djelatnost je u slučaju CROLIST-a u potpunosti izostala).
3. SURADNJA između pojedinih nosilaca projekta, kao i korisnika i jedinki za čije se

potrebe sustav planira i razvija. Suradnja se mora očitovati u svim oblicima i etapama rada od prepoznavanja potreba, definiranja ciljeva i zadataka, donošenja strateških odluka, razvijanja plana i programa, te sadržaja projekta, njegove primjene, kontrole i vrednovanja (izlišno je spominjati da suradnja u navedenom smislu nije nikada uspostavljena te da se ona sporadično pojavljivala izazvana ogromnim pritiskom korisničke javnosti).

U odnosu na uobičajenu metodologiju, koja se primjenjuje pri planiranju i projektiranju informacijskih sustava, pa tako i integralnog sustava za knjižnično poslovanje može se u slučaju suodnosa projekta CROLIST (tj. njegovog autorskog odnosno projektantskog tima) i pretpostavljenih korisnika iz redova drugih knjižnica zaključiti slijedeće:

- projektna skupina je, poštivajući uobičajenu metodologiju već u fazi definiranja ciljeva novog sustava i donošenja strateških odluka trebala prepoznati nužnost uključivanja iskustava drugih knjižnica i knjižničnih praksi radi cjelovitog sagledavanja i specifikacije potrebnih zahtjeva;
- iako je, kako je sada očito, projektna skupina pristupila projektiranju primarno s pozicija potreba rješavanja zahtjeva kompjutorizacije vlastite knjižnice i njenih funkcija, što je odredilo ne samo granice sadržaja projekta nego i izbor strategije njegovog ostvarivanja (bibliografska, a ne korisnička orijentacija), ona je već u prvoj fazi projektiranja trebala u sklopu tzv. feasibility studije prepoznati i (ekonomsku i stručnu) nužnost preobrazbe prvobitnih ciljeva izrade projekta vlastitog sustava u sustav primjenjiv različitim vrstama knjižnica;
- projektna skupina je očito zanemarila ove temeljne spoznaje i svjesno isključila druga knjižnična iskustva - knjižnice koje su kasnije prihvatile CROLIST kao temelj vlastite kompjutorizacije, već su u početku bile onemogućene u izražavanju vlastitih potreba, zahtjeva i ciljeva;
- navedeno opredjeljenje projektne skupine (projektiranje sustava ne samo za vlastite potrebe, ali usporedo i isključivanje buduće korisničke zajednice - drugih knjižnica) imalo je za posljedicu zapostavljanje nužnosti izgradnje odgovarajućeg sustava međusobnih odnosa između autora CROLIST-a i korisnika, tj. stvaranja (nacionalnog) knjižničkog sustava sa svim njegovim značajkama (struktura sustava, opće i posebne funkcije, mjesto i uloga svakog sudionika od nacionalne, preko koordinirajuće do korisničke razine i dr.);
- navedeni propusni nisu ispravljani u kasnijim fazama razvoja programa: niti u fazi izrade idejnog, odnosno projektnog zadatka, niti u fazi razvoja pojedinih dijelova - modula, niti u fazi primjene (narочito u odnosu na probleme promjene i prilagodbe urađenog, izradi adekvatne dokumentacije, edukaciji na svim razinama i si.), niti u fazi evaluacije (iako je uopće upitno da li je projekt uopće stigao do ove faze);
- promjene koje su se unosile nisu bile rezultat spoznaje o nužnosti promjene osnovnog stajališta, nego su bile posljedice sve većeg pritiska knjižnica - korisnica CROLIST-a i sve veća potvrda pogrešnosti prvobitnih opredjeljenja;
- negativne posljedice pogrešno izabrane strategije projektne skupine u odnosu na primjenu CROLIST-a u drugim knjižnicama i njegovoj prilagodbi njihovoj knjižničkoj praksi logični su i jedino mogući rezultat - mnogobrojne su primjedbe svih korisnika, pa tako i Gradske i sveučilišne knjižnice i one obuhvaćaju gotovo svaki modul.

NEKA ISKUSTVA GRADSKE I SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE U PRIMJENI CROLISTA

U trenutku kada je Gradska i sveučilišna knjižnica postala svjesna nužnosti vlastitog osuvremenjivanja i uvođenja kompjutorske obrade, bez odgovarajućih sredstava za samostalnu nabavku poznatog gotovog programa (domaćeg kao npr MEDVED ili stranog) ili financiranje vlastitog razvoja, prihvatila je CROLIST s pomiješanim osjećajima velikih iščekivanja i ushita zbog uključivanja u nešto što je trebalo izrasti u nacionalni knjižnični sustav i frustracije prinude jer su o sudbini njene kompjutorizacije, kao trenutačno najvažnijeg pitanja njene budućnosti odlučivali drugi (uglavnom NSK).

Put ulaska, odnosno instalacije CROLIST-a u GISKO, započeo je 1988./89. god. edukacijom prvih djelatnika Knjižnice u NSK i nabavkom prvog, a uskoro još 2 nova PC-a. Radilo se isključivo u modulu katalogizacije na stvaranju vlastite bibliografske baze na tri međusobno odvojene radne stanice sa svim problemima koji proizlaze iz ovakvog načina (stalna prijetnja od paralelnih dupliranih zapisa na različitim PC-ma, nemogućnost pretraživanja cjelokupne baze i si.). U trenutku prelaska na UNIX verziju navedeni problemi zamijenjeni su problemima vezanim uz konverziju postojećih podataka u jedinstvenu bazu (dupliranje i/ili gubitak slogova).

Program smo dobili u stadiju RAZVOJA, tj. nedovršenosti kako čitavih pojedinih modula (npr. moduli posudbe, nabave, kontrole periodičkih publikacija i si.), tako i unutar pojedinih modula - ovo se naročito odnosi na središnji modul katalogizacije. Posljedica ovakvog stanja su bile česte nadopune i nove verzije, te drugi zahvati u programu i pojedinim modulima, njihovo nadopunjavanje i mijenjanje što je unosilo veliku nedosljednost u cjeloviti izgled i karakter baze. Na sve mnogobrojnije primjedbe o nedostacima odgovaralo se "u hodu", pri čemu smo o promjenama nepravodobno obavještavani, a mogućnost njihove primjene na našem sustavu često smo morali dugo čekati. Sve promjene, iako su vodile očitom poboljšanju odlika programa i njegovom usklađivanju s postojećim standardima i pravilnicima (naročito u odnosu na katalošku praksu), nisu vodile računa o ranijim zapisima koji su ostajali nedovršeni ili postajali netočni (npr. zapisi građe unutar definiranih nakladničkih cjelina prije uvođenja mogućnosti izbora hijerarhiskih razina i povezivanja zapisa).

Već prva iskustva s CROLIST-om ukazala su nam da svi problemi izviru iz različitosti knjižničnih praksi knjižnica za koje je on prvobitno dizajniran (NSK) i knjižnica u kojima se on primjenjuje, kao npr. GISKO (opće-znanstvena narodna i sveučilišna knjižnica). Različitost se prvenstveno temeljila na bitno drugačijem odnosu prema korisniku, tj. zasnivala se na različitosti temeljnih funkcija i ciljeva: u slučaju NSK to je prvenstveno bila nacionalna funkcija (i u sklopu toga izrada nacionalne bibliografije), u slučaju GISKO to je bila JAVNA funkcija (tj. neposredno zadovoljavanje potreba korisnika). Veliki dio poslovanja knjižnice kao javne knjižnice nije bio dovoljno dobro poznat razvojnom timu CROLIST-a, jer se s tim problemima nisu suočili u vlastitoj knjižnici, dok je iscrpnost i opširnost, te zahtjevnost CROLIST-a u modulu katalogizacije predstavljala velike poteškoće drugim korisnicima, pri čemu njihovi vitalni problemi (potreba kompjutorizacije ostalih dijelova poslovanja, naročito posudbe) nisu zadovoljavani.

CROLIST se, dakle, iako razvijan za potrebe jedne knjižnice nametnuo kao "nacionalni" program, pri čemu nisu osigurane osnovne pretpostavke za ovo opredjeljenje: osnovna projektna skupina nije uključivala i predstavnike drugih knjižničnih praksi, odnosno knjižnica (osim donekle Knjižnica grada Zagreba u modulu katalogizacije), nije stvoren mehanizam utjecaja knjižnica-korisnika na autore programa i projektnu skupinu, niti je stvorena odgovarajuća struktura u odnosu na nametnuti nacionalni karakter primjene programa (usp. COBISS i si.). Ono što se trebalo čvrsto definirati: osnovni nositelji programa,

knjižnice s posebnim funkcijama, koordinacija i suradnja, zajedničko rješavanje problema i usmjeravanje razvoja, planiranje razvoja potrebne infrastrukture, pitanja edukacije, održavanja sustava, opreme i dr. sporadično je i neprecizno određeno pretežno na temelju usmenih dogovora i često puta, zbog nedostatka potrebnih mehanizama ili osnovnih preduvjeta (kadrovi, financije i si.) ili osobnih animoziteta, nije sprovedena. Na sve navedene probleme ukazivali smo već od 1992. god. upozoravajući na posljedice njihovog nerješavanja. Nažalost, čak ni u razdoblju do 1995.god. (i prekida odnosa NSK i tvrtke "3A") nismo nailazili na razumijevanje.

Veliki dio problema vezanih uz primjenu CROLIST-a vezivao se na nametnuti sustav edukacije koji se temeljio na osposobljavanju za korištenje pojedinih modula bez obrazlaganja cjeline programa (koja je u prvobitnim fazama primjene i edukacije očito bila nedovoljno poznata i autorima). Nepoznavajući dovoljno sve mogućnosti programa u cjelini, kao i pojedinih modula rezultiralo je pravim "istraživačkim" radom u praksi - na mnogobrojna rješenja bibliotekari i knjižničari koji su radili na aplikaciji su dolazili slučajno, istražujući samostalno mogućnosti, testirajući i one situacije koje nisu učinili ni autori. U slučaju GISKO to se u modulu katalogizacije naročito odnosilo na primjenu CROLIST-a u katalogizaciji NBM, dakle građe koju NSK nije sustavno obrađivala: video kasete, CD, CD-ROM, igračke i dr. Ako se ovom doda da je gotovo u cjelini izostala podrška održavanja sustava, rad na CROLIST-u nalikovao je avanturističkoj pustolovini s mnoštvom peripetija i zamki i s tek nejasnom nadom o mogućem skrivenom blagu, kao nagradi na kraju puta.

Svi navedeni problemi koji se najviše odnose na kvalitetu međusobne komunikacije između autora (NSK) i korisnika (GISKO), a ne toliko na stvarne mogućnosti programa, ostali su i prelaskom na UNIX verziju (od proljeća 1994. god.). Izgledalo je da se program uporno ne želi prilagoditi našim zahtjevima, što je u potpunosti blokiralo naš razvoj, naročito kada su stvoreni svi preduvjeti za primjenu i drugih modula. Nama vitalni modul posudbe nismo mogli početi koristiti jer program nije omogućavao generiranje inventarnog broja u skladu s našom praksom, nego isključivo u skladu s praksom NSK. Kako raspolažemo sa značajnim fondovima (preko 320.000 sv.) nismo mogli pristupiti cjelovitoj obradbi fonda, te na taj način prihvatiti praksu NSK u odnosu na inventarizaciju građe. Ujedno, postavio se problem zapisa u holding-bazi za onu građu (stariju) koja nije kataloški obrađena, te ne postoji master slog u bibliografskoj bazi. Logika programa zahtijevala je prvo katalogizaciju a zatim stvaranje holding baze, što u našem slučaju nije bilo moguće ostvariti. Odgovor na pitanje da li je moguć obrnuti pristup nismo dobili. Iako smo na zahtjev NSK već od 1994. god. osigurali CROPAK vezu, on-line veza s NSK nije do danas ostvarena!

Na kraju, nekoliko sugestija za poboljšanje i razvoj programa iz naše pozicije: u modulu katalogizacije treba u potpunosti primijeniti sve standarde za obradu različitih vrsta građe, naročito one na novim medijima, igračka i igara u narodnim knjižnicama i si., riješiti probleme vezane uz normativne datoteke, te omogućiti predefinjirani izbor opsega kataložnog opisa za pojedine tipove knjižnica i različite knjižnične prakse; u modulu exporta osigurati export slogova bez lokalnih podataka (blok 9); back up baze nije sastavni dio programa, već se vrši izvan aplikacije, što treba ispraviti i uključiti u postojeći izbor modula (npr. u modul exporta); u modulu tiska trebalo bi ne samo omogućiti tisak u različitim, predefinjiranim formatima (kat. listić, bilten, bibliografija i dr.) nego i omogućiti različit sort zapisa: po ABC, po UDK, po izdavaču, po god.

izdanja i si.); u modulu nabave i posudbe treba omogućiti izbor inventarnog broja u skladu s različitim praksama.

ZAKLJUČAK

Usprkos svim potencijalima kojima raspolaže CROLIST očekuje još dugi put prilagodbe, ukoliko želi postati istinski prihvatljiv integralni sustav za knjižnično poslovanja različitih tipova knjižnica i različitih zahtjeva knjižničnih praksi.

U odnosu na ranije navedena planska opredjeljenja CROLIST se očito suočio, i još uvijek je suočen, s ozbiljnim problemima koji prijete ne samo ostvarenju zacrtanog, nego i samoj opstojnosti projekta u cjelini. Ti problemi se mogu sažeti u dva osnovna:

- nije osiguran razvoj infrastrukture po jedinicama sustava (oprema, kadrovi, edukacija i dr. pojedinih knjižnica u skladu s njihovim mjestom, funkcijama i zadacima);
- nije uspostavljena odgovarajuća suradnja između autora (planera i izvođača) programa s jedne strane i korisnika s druge strane, kako bi se došlo do kvalitetnih i mjerodavnih informacija o ukupnosti problema koje treba razriješiti u cilju prilagođavanja CROLIST-a potrebama različitih tipova knjižnica, različitim knjižničnim praksama, funkcijama i zadacima.

Na projektnoj je skupini, ali još mnogo više na ustanovi koja projekt od početaka nosi (NSK) da što hitnije pristupi razrješavanju navedenih problema.

BIBLIOGRAFSKE BILJEŠKE:

1. Rowley, J.E.: Aspects of library systems methodology. // Journal of Information Science. 20 (1994) 1; str. 41-45.
2. Borgman, Christine L.: Will the Global Information Infrastructure Be the Library of the Future? Central and Eastern Europe as a case Example. // IFLA Journal 22 (1996) 2, str. 121-127.
3. Harbour, Robin T.: Managing Library Automation. London : ASLIB, 1994.
4. Award, Elias M.: Systems Analysis and Design. 2nd ed. Homewood, Illinois (USA) : Irwin, 1985.

Dragutin Katalenac

ZUSAMMENFASSUNG

Am Beispiel der Computerisation der Stadt- und Universitätsbibliothek Osijek wird über die Problematik der Informatisation, Computerisation der Bibliotheken diskutiert, die der so genannten zweiten Ebene der Infrastruktur integralen Informationssystems der Bibliotheken angehören, die als Teilnehmer am Ausbau einzigartigen Systems die Stellung lokaler, regionaler, Universitäts- und ähnlicher Knotenpunkte bzw. Koordinatoren besetzen, d.h. der Teilnehmer mit besonderen Ergänzungsfunktionen und Aufgaben. Der System gründet an Prinzipien der Offenbarkeit, Zwischenabhängigkeit, Dezentralisation, distribuierten Systemen und distribuierten Datenbasen.

Die Fragen der Computerisation dieser Bibliotheken werden in Bezug auf die Komplexität und Mehrfältigkeit ihrer traditionellen, bestehenden Funktionen und Aufgaben im fachlichen (vgl. Bibliotheken mit doppelten Funktionen) und Verwaltungsbereich (vgl. Funktionen der Mutterbibliothek) betrachtet. Besonders werden die Stellung und die Rolle dieser Bibliotheken im Ausbau des Projekts integralen Informationssystems (von der Phase strategischer Entscheidungen bis zur Phase der Produktion und Anwendung) in Betracht gezogen. In ihren Auseinandersetzungen mit den Problemen der Entwicklung und Computerisation muss jede einzelne Bibliothek die an der nationalen Ebene bestimmten Prinzipien konsequent anwenden.

Es wird die kritische Übersicht der Weisen und Wege der Einschließung von Bibliotheken in einzelnen Phasen des Ausbaus und der Entwicklung des Projekts gegeben, vom Zurücksetzen und Ausschließen in früheren Phasen (statt Teilnehmer waren Bibliotheken Objekte des Systems) bis zur Affirmation und zum aktiven Einschließen.

Es wird auf die Probleme hingewiesen, die als Folge ausgewählter Strategie entstanden sind und auf die Probleme, die aus der Verschiedenheit der Bibliothekspraxis, verschiedenen Bedürfnissen und Forderungen einzelner Typen der Bibliotheken mit verschiedenem Entwicklungsgrad sowie verschiedener Stellung entstehen, die jetzt die Wirksamkeit und Funktionierung des ganzen Systems beeinflussen.

Das Bedürfnis wird betont, diese Probleme dringend zu beseitigen, sowie dauernde Mechanismen zu ihrer Vorbeugung zu bilden, d.h. die fachliche ratgebende Gruppe zu bilden, zusammengestellt von Vertretern verschiedener Bibliothekstypen und verschiedener Bibliothekspraxis.

Dragutin Katalenac

SUMMARY

On example of the City and University Library Osijek the problems of informatisation, computerization of the libraries of the so-called second level of the infrastructure of the integral informatical library system are discussed, which as participants in the forming of a unique system take the place of local, regional, university and similar hubs or coordinators, that is participants with special additional functions and tasks. The system is based on the principles of openness, interdependence, decentralization, distributed systems and distributed data bases.

The questions of the computerization of these libraries are discussed in relation to complexity and multiplicity of their traditional, existing functions and tasks in professional (compare libraries with double functions) and management environment (compare functions of mother library). Especially the place and the role of these libraries in the elaborating on the project of integral information system (from the phase of strategically decisions to the phase of production and application) are discussed. In approach to the problems of development and computerization each library has to apply the principles established at the national level consistently.

The critical review is given on the ways and track of including the libraries in the particular phases of the project elaboration and development from neglecting and exclusion in the earlier phases (instead of participant libraries were objects of the system) to the affirmation and active inclusion.

The problems, which have appeared as a result of the chosen strategy, are pointed out, as well as the problems which result from the diversity of the library practices, different needs and demands of particular library types with different levels of development, and different status which effect now the efficiency and functioning of the whole system.

The need to eliminate these problems urgently and the need to create the permanent mechanism of their preventing are stressed, that is to build the professional advice group consisting of representatives of various library types and various library practices.